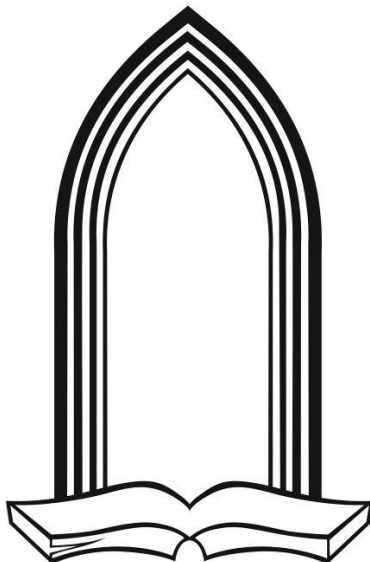

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Факультет історії, політології і міжнародних
кафедра всесвітньої історії
Центр медієвістичних студій

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ СПЕЦКУРСУ
«РУСЬКО-УГОРСЬКІ ВІДНОСИНИ IX–XIV ст.»

Для студентів історичних факультетів
спеціальності 014 Середня освіта (освіта/педагогіка)
(лекційні, практичні заняття та самостійна робота)

Івано-Франківськ
2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
кафедра всесвітньої історії
Центр медієвістичних студій

Волощук Мирослав Михайлович

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ СПЕЦКУРСУ
«РУСЬКО-УГОРСЬКІ ВІДНОСИНИ ІХ–ХІV ст.»

(лекційні, практичні заняття та самостійна робота)

Івано-Франківськ
2017

Упорядник:

М. М. Волошук, доктор історичних наук, професор

Рецензенти:

Л. В. Войтович, доктор історичних наук, професор (Львів)

М. Фонт, професор, доктор історичних наук (Печ, Угорщина)

Методичні рекомендації упорядковані автором за результатами багаторічного вивчення русько-угорських зв'язків доби Середньовіччя захисту кандидатської («*Військово-політичні стосунки Угорського королівства Галицьким та Галицько-Волинським князівством (кінець XII – XIII ст.)*»), Чернівці, 2005) та докторської дисертацій («*“Русь” в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): військово-політична роль, майнові стосунки, міграції*»), Львів, 2015). Позаяк існує гостра потреба ретельнішого вивчення спільного історичного минулого зі своїми найближчими сусідами методичні рекомендації спецкурсу для студентів освітньої програми 014 середня освіта (історія) стаціонарного і заочного відділень містять найважливішу, на погляд автора, інформацію про джерела, історіографію та головні проблеми історії предмету студій IX–XIV ст., теми лекційних занять, науково-практичних семінарів, самостійної чи індивідуальної роботи та питання, що виносяться на екзамен.

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
від 7 вересня 2017 року, протокол № 1.*

© М. М. Волошук
© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
© Центр медієвістичних студій

Анотація до курсу

Навчальний курс упорядкований на основі освітньої програми, написання і захисту кандидатської («*Військово-політичні стосунки Угорського королівства Галицьким та Галицько-Волинським князівством (кінець XII–XIII ст.)*»), Чернівці, 2005 та докторської дисертації автора «*“Русь” в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції*», Львів, 2015), а також детального вивчення угорсько-руських історичних контактів (IX–XIV ст.) починаючи з 1998 і дотепер. Для вчителя історії ЗОШ проблема полягає ще й в тому, що на відміну від Античної епохи, саме у Середньовіччі зародилися перші двосторонні міждинастичні стосунки нашої прабатьківщини Русі та її володарів зі своїми сусідами, зокрема – Угорським королівством. Специфіка пояснення дітям у школі такого кшталту строкатої історії завжди наштовхується на чималі перешкоди, які спробуємо спросити у даному конкретному випадку. Самих лише теоретичних знань, як часто є, не завжди виявляється достатньо. У цьому випадку варто володіти цілим арсеналом програмних та предметних компетентностей задля якісного і продуктивного викладання предмету у школі. Спецкурс містить найважливішу, на думку упорядника методичних рекомендацій, інформацію у сфері джерелознавства, історіографії та головних проблем історії угорсько-руських відносин IX–XIV ст., теми лекційних занять, науково-практичних семінарів, самостійної роботи та питання, що виносяться на екзамен.

Мета та цілі курсу опираються на освітню програму першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Історія) у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», програмові вимоги, що включають перелік найосновніших тем, які обговорюватимуться на лекціях, готуватимуться студентами на практичних, або ж виконуватимуться як самостійна робота (конспект монографій, творчі виступи, есе, мультимедійні презентації тощо). Однак під час навчання тематика може змінюватися залежно від напрямку розвитку викладання предмету. Усестороннє опрацювання запропонованих тем має надати студентові не лише широку базу знань із окресленого предмета, а й закріпити відповідні практичні навички, допомогти опанувати і застосувати загальні засади методології наукової та професійної педагогічної діяльності за спеціальністю Середня освіта.

Завдання: ознайомити студентів із русько-угорськими політичними, соціально-господарськими, освітньо-культурними, релігійними відносинами IX–XIV ст.; навчити використовувати в професійній і соціальній діяльності знання середньовічної історії обох країн, порівнювати їх із історією інших сусідніх земель (Польщею, Чехією, Німеччиною, країнами Балтії тощо); виробити в студентів навички самостійних оцінок і власних суджень щодо розглянутих історичних проблемах. Одним з головних завдань курсу є формування в молодого покоління суспільної свідомості, культури, моралі, самостійного творчого мислення, вироблення патріотичної орієнтації, прагнення до самореалізації.

Результати навчання (компетентності).

Програмні та предметні компетентності розвиваються суміжно, в контексті виконання низки теоретичних і практичних завдань, передбачених програмовими вимогами навчальної дисципліни, а також суміжних дисциплін, як от «*Історія Середніх віків*», «*Історія України*» тощо. У процесі їхнього виконання студент (майбутній вчитель) вдосконалюватиме комунікативну, лінгвістичну, інформаційно-цифрову, соціальну у громадянську компетентності, виробить навик постійно вчитися, шукати нове і вдосконалюватися у вже відомому, виростатиме у власному соціокультурному просторі та, безперечно, володітиме широким спектром фахових, предметних компетентностей вчителя-професіонала.

1. Робота з першоджерелом (належить до лінгвістичної, інформаційно-цифрової, загальнокультурної компетентності, у цілому – навчання вчитися)

Студент отримує фрагмент джерела на староболгарській (церковнослов'янській) або латинській мовах доби Середньовіччя (оригінал або вже відчитана його версія – у випадку тексту

на латині) задля типологізації, встановлення авторства та часу написання, вичленення незнайомої термінології (власні назви – імені, предикати, прізвиська осіб, географічні локоніми й хороніми, спеціальні поняття – уряди, адміністративну номенклатуру, етноніми тощо) та її пояснення, а також коментаря отриманого фрагмента джерела. Такий навик буде корисним під час прищеплення учням розуміння елементів наукової роботи, ознайомлення із живою історією Русі та Угорського королівства, проникнення в її найпотаємніші глибини

2. Реферований переклад статті з іноземної мови (лінгвістична, інформаційно-цифрова, загальнокультурна компетентність, навчання вчитися, а також низка фахово-предметних: наявність системи знань із предметної області майбутньої професії, основних теорій та концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення джерелознавчого та історіографічного аналізу зібраної інформації)

Студент отримує на переклад, із власної ініціативи запропонованої іноземної мови, наукову статтю або фрагмент монографії обсягом не більше 15 сторінок, які повинен перекласти близько до тексту в учнівському зошиті, здійснивши чіткий бібліографічний її опис та перекладені сторінки. Така форма роботи не тільки виховує культуру спілкування (невербального) іноземною мовою, а й виховує у студентів знання в галузі зарубіжної історіографії русько-угорських історичних зв'язків доби Середньовіччя, наукову етику ведення конспекту, здатність застосовувати сучасні методи і освітні технології (*online* переклади, новітні для цього гаджети тощо).

3. Опрацювання спеціалізованої музейної експозиції (належить до комунікативної, соціальної і громадянської, загальнокультурної компетентностей, у цілому – навчання вчитися)

Студент з цією метою самостійно відвідує український (наприклад, на Закарпатті) або угорський музей (під час екскурсії), у якому присутні спеціалізовані тимчасові медієвістичні виставки або стаціонарні покази, що відображають аспекти двосторонніх відносин. Його завдання передбачає опрацювання та класифікацію цієї експозиції за характерними критеріями побаченого, наприклад: війна, побут і повсякдення, господарство і ремесла, світ релігійних уявлень і міфологія, освіта і наука, символи влади та ін. Прикінцевим варіантом підготовки є розгорнутий конспект та усний виступ. Вітається мультимедійна презентація. Такого роду робота важлива для частішого залучення дітей відвідувати музеї, вміння пояснити експозицію, дати чіткий розлогий, а головне, цікавий коментар до будь-якого артефакту, прививати висококультурні цінності, вміти логістично грамотно побудувати такі відвідини музею, знати головні тематичні музеї України, Угорщини, Європи і світу, в цілому.

4. Археологічний артефакт (належить до лінгвістичної, інформаційно-цифрової, компетентності, компетентності у природничих науках та технологіях, загальнокультурної та екологічної компетентностей, у цілому – навчання вчитися)

У цьому випадку студент має справу із живим світком матеріальної минувшини – окремим археологічним артефактом (музейний експонат, приватна власність, підйомний матеріал під час польових досліджень, тощо), які раз по раз являються світові під час археологічних розкопок в Україні й Угорщині. За допомогою інструментарію спеціальних історичних дисциплін (СІД) та даних археології він має навчитися атрибутувати цей предмет дослідження, датувати, пов'язати із чітким колом осіб та пояснити його використання, зіставити і порівняти з іншими типологічно схожими артефактами, вміти встановити його вартість, відчитати на ньому імовірний напис, перекласти його та відкоментувати. Дитина зможе відчувати «дух епохи», торкнутися своїми руками до «живої історії», а відтак ще більше полюбити її, коли матиме справу, хоча б час від часу, із такими елементами занять. Сучасні технології дадуть змогу студентів такого роду завдання проводити *online* (інклюзивна освіта), застосовувати новітні гаджети тощо. Відвідини археологічних досліджень (наприклад, у Галичі, сповненому великої кількості сюжетів русько-

угорських відносин XII–XIV ст.) виховає в учнів розуміння важливості дбати про екологію краю, грамотного ведення такого роду студій.

5. **Спеціалізована бібліографія (належить до циклу компетентностей за предметом, бо дає змогу студентіві виробити систему знань основних теорій і концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення джерелознавчого і історіографічного аналізу зібраної інформації. Сюди ж відносимо лінгвістичну компетентність, навчання вчитися, загальнокультурну компетентність)**

З метою вироблення навичку проведення наукових студій студент повинен навчитися грамотно складати бібліографічний опис видань до теми окресленої навчальної дисципліни. З цією метою пропонується компонування в окремому конспекті списку джерел кількістю до 50 позицій з довільно обраної студентом теми. При цьому бібліографія не обов'язково мусить бути лише українською мовою. Особливо корисним цей елемент роботи є при підготовці учнів до шкільних, регіональних та всеукраїнських олімпіад і конкурсів з історії, Малої Академії наук тощо, коли учень разом зі своїм вчителем повинні грамотно і з елементами наукової підготувати перше наукове дослідження

6. **Розробка медієвістичного туристичного маршруту (комунікативна компетентність, лінгвістична, громадянська, загальнокультурна компетентність, навчання вчитися та здорового способу життя, поєднана із низкою фахових)**

Збір та обробка даних про перелік медієвістичних пам'яток тієї чи іншої частини нашого краю і держави чи Угорщини мають допомогти студентіві скласти мапу туристичного маршруту, чітко прописати логістику та кошторис витрат поїздки, рекламу, екскурсійну програму й дозвілля (тут присутні навички підприємницької діяльності, міждисциплінарні підходи до справи, здатність керувати групами людей та вміння себе поводити в колективі). Окреслений елемент повинен дозволити краще зрозуміти організацію і проведення пішохідних, велосипедних чи автобусних екскурсій, особливо пам'ятками, котрим властива середньовічна історія наших двох країн. Через участь у таких екскурсіях дітьми (і вчителями школи, батьками дітей також) краще засвоюється навчальний матеріал, розвивається любов до рідного краю та його історії, загальнокультурні цінності, почуття патріотизму, свого статусу у суспільстві та вагомості власної професійної діяльності, а водночас застосування вчителем на практиці як теоретичних, так і практичних знань, вмінь, навичок, а також здатності до розуміння теоретичних і практичних засад економічної науки та підприємницької діяльності, основних особливостей сучасної світової та національної економіки, формування економічної грамотності і підприємливості.

7. **Термінологічний диктант (належить до лінгвістичних, загальнокультурних компетентностей, але, насамперед, має стосунок до формування фахово-предметних)**

Під час практичного заняття студент отримує комплекс термінів, які має вміти розлого пояснити (чимало з них латинського або угорськомовного походження), датувати (використовуються компетентності у рамках СІД і міждисциплінарні підходи) та чітко пов'язати з конкретними історичними подіями (причинно-наслідкові зв'язки, наявність системи знань основних теорій і концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення джерелознавчого та історіографічного аналізу зібраної інформації; вміння їх критично аналізувати, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості), назвавши джерело чи комплекс джерел, в яких вони згадуються. Понятійно-категоріальний апарат доби, що вивчається – один із найбільш насичених, а відтак потребує від майбутнього вчителя кращого і простішого засвоєння з метою доступнішого пояснення учням школи.

8. **Коментування документального та художнього історичного кіно (інформаційно-цифрова компетентність, навчання вчитися, загальнокультурна та низка фахових компетентностей)**

9. Завдання студента передбачатиме складення фахового історичного коментаря до довільно обраного документального та художнього історичного фільму на тему вітчизняного чи

європейського Середньовіччя, вичленення в сюжеті історичної правди і режисерського вимислу (із добіркою пристосування предметних компетентностей, утім міждисциплінарного характеру: здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчене, формувати й науково аргументувати власну позицію, брати активну участь у дискусіях; здатність порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей), локалізацію місцевості розгортання ключових подій, датування їх, встановлення головних героїв, окреслення побуту та повсякдення тощо. Елемент використання кіносюжетів під час уроків історії у школах (здатність застосовувати знання, уміння і навички із дисциплін фундаментальної та професійної підготовки в практичній діяльності – у викладанні історії і суспільствознавчих предметів, організації навчально-виховного процесу, розробці навчально-методичного забезпечення дисципліни) – давно відомий, виправданий засіб з метою кращого засвоєння учнями знань

10. Переклад статті з угорської мови

Особливо складне завдання, що передбачає володіння навиками угорської задля роботи з історичними дослідженнями угорських вчених.

Критерії поточного оцінювання

«5» балів – знання студентів відмінні. Задля отримання такого балу студент повинен бездоганно володіти знаннями із предметної області майбутньої професії, знати і розуміти основні етапи розвитку русько-угорських відносин доби Середньовіччя, орієнтуватися на їх сучасні досягнення, знати термінологію та наукову періодизацію предмету, розуміти та інтерпретувати вивчений матеріал у вербальній і невербальній формах різного обсягу й складності, дотримуючись грамотності, здійснювати аналіз, синтез ін., мати сформоване критичне мислення, вживати знання, уміння і навички для розв'язання конкретних задач у професійній діяльності. Студент має дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, вміти вести пошукову роботу в галузі предмету студій, а також здійснювати наукові і науково-педагогічні дослідження, застосовувати міждисциплінарний підхід. Студент має вміти застосувати власний професійний і творчий потенціал, розуміти проблематику ролі й місця людини в історичному процесі, вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання на заняттях з історії Середніх віків.

«4» бали – знання студентів добрі.

Студент повинен володіти хорошими знаннями із предметної області майбутньої професії, орієнтуватися на сучасні здобутки вивчення русько-угорських середньовічних зв'язків, знати основи термінології та наукової періодизації предмету, здійснювати аналіз і синтез тем навчальної дисципліни, мати сформоване критичне мислення. Студент має дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості.

«3» бали – знання студентів задовільні.

Студент повинен володіти хоча б посередніми знаннями із предметної області майбутньої професії, орієнтується, але допускає помилки у сучасних здобутках вивчення русько-угорських середньовічних зв'язків IX–XIV ст., слабо володіє термінологією та науковою періодизацією предмету студій, погано аналізує і синтезує теми навчальної дисципліни, не володіє критичним мисленням.

«2» бали – знання студентів незадовільні із дозволом повторного складання предмету.

Вказані бали отримують за незнання навіть основного інформативного навантаження з навчальної дисципліни. Студенти, які отримують такий бал, володіють найбільш загальними знаннями з теми, що вивчається. Вони допускають грубі помилки, даючи аналіз ситуації, яка вивчається, не орієнтуються у хронології і не оперують термінологічним словником.

«1» бал – знання студентів незадовільні із обов'язковим повторним слуханням курсу. Вище наведений бал свідчить про повне і цілковите незасвоєння курсу історії русько-угорських середньовічних зв'язків IX–XIV ст.

Програмові вимоги

1. Проблеми джерелознавства русько-угорських відносин IX–XIV ст.
2. Актуальні питання історіографії взаємин королів Угорщини з династією Рюриковичів IX–XIV ст.
3. Проблеми та перспективи дослідження русько-угорських відносин на початку XXI ст.
4. Контакти мадярів зі слов'янськими *gentium* наприкінці VIII–IX ст.: військовий і соціально-господарський аспекти.
5. Проблема локалізації Леведії і Ателькузи.
6. Східнослов'янські городища у військових планах мадярів (IX – перша половина X ст.)
7. Стосунки володарів Угорщини та Русі наприкінці X – середини XI ст.
8. Налагодження династичних і дипломатичних взаємовідносин Стефана I з Володимиром Святославовичем і Ярославом Володимировичем (кінець X – перша третина XI ст.).
9. *Chrouati et altera Chrowati* у системі русько-угорських військово-політичних зв'язків на рубежі X–XI ст.
10. Русько-угорські відносини 30–40-х рр. XI ст.
11. Взаємини синів та онуків Ярослава Володимировича з Арпадами (друга половина XI – початок XII ст.).
12. Участь Угорського королівства у боротьбі за столичний престол на Русі (середина XII ст.).
13. Руська міграція та руські мігранти Угорського королівства XI–XII ст.
14. Військова організація Угорщини та Русі (IX–XI ст.): порівняльний аспект.
15. Галицька і Волинська землі в системі міждинастичних зв'язків Арпадів і Рюриковичів (кінець XI – перша половина XII ст.).
16. Військові походи на Русь Володислава I (1092 р.), Коломана (1099 р.), Стефана II (1123 р.).
17. Династичні відносини Арпадів з володарями Київської (Волинської), Чернігівської та Галицької земель XII ст.
18. Проблема походження князя Бориса Коломановича і його участь в боротьбі за угорський престол (30–50-і рр. XII ст.).
19. Русько-угорські стосунки в системі європейських коаліційних війн 30–50-х рр. XII ст.
20. Військово-політичні стосунки Угорського королівства з галицькими Ростиславичами XII ст.
21. Військова справа і вишкіл Угорського королівства та князівств Русі (XII – початок XIII ст.): порівняльний аспект
22. Постать «самодержця всієї Русі» Романа Мстиславовича в русько-угорських відносинах (1189–1205 рр.).
23. Постать короля Андрія II в русько-угорських відносинах першої третини XIII ст. Стосунки з князями Чернігова і Києва в контексті боротьби за Галицьку землю.
24. Волинські Романовичі та династія Арпадів на тлі протистояння за «спадщину» князя Романа.
25. Галицьке боярство в русько-угорських відносинах XII–XIII ст.
26. «Золоті булли» Андрія II (1222, 1231 рр.) та їх значення в боротьбі Арпадів за Галицьку землю.
27. Військово-політичні, династичні і дипломатичні відносини короля Бели IV з династією Романовичів у середині XIII ст.
28. Галицька й володимирська титулатури королів Угорщини: теорія і практика вжитку.
29. Руські князі-васали Арпадів: проблема підпорядкування (перша половина XIII ст.).
30. Русько-угорські відносини та боротьба за «австрійську спадщину» 1246–1278 рр.
31. Русько-угорські військово-політичні і дипломатичні зв'язки на тлі монгольської загрози XIII ст.
32. Проблема впливу Арпадів на коронацію князя Данила Романовича (грудень 1253 р.). Королівство Русі та королівство Угорщина.

33. Східні комітати Угорщини (сучасне Закарпаття) в системі відносин Романовичів з останніми Арпадами.
34. Військова організація Угорщини та королівства Русі XIII ст.: порівняльна характеристика
35. Релігійні (міжконфесійні) і культурні відносини князівств Русі з Угорським королівством XI–XIII ст.
36. Володарі королівства Русі – претенденти на угорський престол початку XIV ст.
37. Русько-угорські шлюбні зв'язки на початку XIV ст.
38. Держави Пястів (Польща, королівство Польща) в русько-угорських відносинах XII–XIII ст.
39. Вплив держави Чингізидів (Золота Орда) на угорсько-руські стосунки XIV ст.
40. Бояри Галицької землі та руські мігранти Угорщини XIV ст. Прозвані Руськими чи Носатими?
41. Боротьба за спадщину Романовичів. Вишеградські договори. Кошицькі статuti.
42. Хранителі титулів «*Galitiae Lodomeriaeque Rex*» і «*Russiae Rex*» («*Russiae Heres*») XIV ст.
43. Людовік I та його руське правління 1370–1382 рр. Володислав Опольчик.
44. Спадщина королівства Русі та угорсько-польська міждинастична унія. Волинські походи.
45. Велике князівство Литовське в русько-угорських відносинах середини – другої половини XIV ст. Гедиміновичі.
46. Династичні зміни в Угорщині й Польщі 80-х рр. XIV ст. та спадщина королівства Русі.
47. Кревська унія 1385 р. Галицька й Волинська землі в міждинастичних відносинах кінця XIV ст.
48. Русько-угорські соціально-економічні зв'язки XIV ст. Торгівля. Міське право.
49. Військова справа Угорщини й королівства Русі XIV ст.: порівняльна характеристика.
50. Міжконфесійні та культурні взаємини XIV ст. Галицька митрополія. Храми східного обряду Угорщини.

ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Тема 1: Проблеми джерелознавства русько-угорських відносин доби Середньовіччя (4 год.).

План.

1. Літописання. Походження та інтерпретація літописних текстів.
2. Угорська наративна спадщина та дипломи («малі хроніки»).
3. Польські джерела. Хроніки, аннали та канцелярії держав Пястів.
4. Західноєвропейський матеріал (Австрія, Німеччина, Чехія тощо).
5. Пошук, виявлення та введення в науковий обіг нових джерелу ХХІ ст. Проблема вишколу молоді (шкільний досвід).

Джерела:

1. «Великая хроника» о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. / Вступ. статья Н. И. Щавелевой. Москва, 1987.
2. Волошук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): військово-політична роль, майнові стосунки, міграції, Івано-Франківськ, 2014.
3. Древняя Русь в свете зарубежных источников. Учебные пособие для студентов вузов / Под ред. Е. А. Мельниковой. Москва, 2003.
4. Ипатьевская летопись // ПСРЛ. Санкт-Петербург, 1908. Т. 2. (репринт: Москва, 1998).
5. Киннам И. Краткое обозрение царствования Иоанна и Мануила Комнинов (1118–1180) / Под ред. проф. Н. И. Карпова. Санкт-Петербург, 1859.
6. Козьма Пражский. Чешская хроника / Вступ. статья и комментарии Г. Санчука. Москва, 1962.
7. Константин Багрянородный. Об управлении империей / Под ред. Г. Г. Литаврина. Москва, 1991.
8. Лев Диакон. История / Отв. ред. Г. Г. Литаврин, перевод М. М. Копыленко, вступ. статья М. Я. Сюзюмова, комментарии М. Я. Сюзюмова, С. А. Иванова. Москва, 1988.
9. Літопис Руський / За ред. Л. Махновця. Київ, 1989.
10. Назаренко А. В. Немецкие латиноязычные источники IX–XI вв. Москва, 1993.
11. Шушарин В. П. Древнерусское государство в западно и восточно-европейских памятниках // Древнерусское государство и его международное значение / Отв. ред. А. П. Новосельцев, В. Т. Пашуто, Л. В. Черепнин. Москва, 1965.
12. Шушарин В. П. Свидетельства письменных памятников королевства Венгрии об этническом составе населения восточного Прикарпатья первой половины XIII века // История СССР. 1978. № 2. С. 38–53.
13. Щавелева Н. И. Польские латиноязычные средневековые источники. Москва, 1990.
14. Anonymi Descriptio Europae Orientalis / Ed. O. Górka. Cracoviae, 1916.
15. Dlugossii Joannes. Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae : In 10 libros / Komit. red. Z. Kozłowska-Budkowa i in. Warszawa, 1964. Lib. 1–10.
16. Gall A. Kronika Polska / Przeł. R. Grodecki, przegląd oprac wstępem i przypisami opatrz. M. Plezia. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź, 1989.
17. Kronika Polska Marcina Kromera biskupa Warmińskiego : W 3 t. Sónok, 1857. T. 1.
18. Maciej de Miechowita. Chronika Polonorum. Kraków, 1986.
19. Scriptorum rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum : In 2 v. / Edendo operi praefuit E. Szentpétery. Budapestini, 1938. Vol. 1–2.

Тема 2: Русько-угорські відносин IX – першої третини XII ст. (4 год.)

План:

1. Пошук мадярами *honfoglalás* наприкінці VIII–IX ст. Що ми про це знаємо з підручників у школі та музейних легенд?
2. Археологія та історіографія теми про перші двосторонні контакти. Веб-мандрівка Угорським національним музеєм міста Будапешта.
3. Угорщина і Русь наприкінці X – на початку XI ст.: історичний конфесійний вибір – між Сходом і Заходом.
4. Міждинастичні контакти київських князів з королями династії Арпадів XI – початку XII ст. Анастасія Ярославівна та Євфимія Володимирівна – королеви Угорщини.
5. Кризові явища та конфліктні ситуації в угорсько-руських зв'язках другої половини XI – першої третини XII ст.

Література:

1. Брайчевский М. Ю. Запровадження християнства на Русі. Київ, 1988.
2. Вернадский Г. Древняя Русь / Пер. с англ. Е. П. Беренштейна, Б. Л. Губмана. Москва ; Тверь, 1996.
3. Войтович Л. Карпатські хорвати в етнополітичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього середньовіччя // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.) / За ред. В. Смолія та ін. Київ, 2004. Вип.4. С. 105–132.
4. Головка А. Б. Древняя Русь и Польша в политических взаимоотношениях X – первой трети XIII вв. Киев, 1988.
5. Грот К. Я. Из истории Угрии и славянства в XII веке (1141–1173). Варшава, 1889.
6. Грушевський М. С. Історія України-Руси : В 10 т., 11 кн. Київ, 1992. Т. 1–2.
7. Иоаннисян О. Польско-русская и венгерско-русская границы в XI–XIII вв. и их отображение в развитии средневековой архитектуры // Początki sąsiedztwa. Pograniczne etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu. Materiały z konferencji. Rzeszów 9-11 V 1995 / Red. nauk. M. Parczewski. Rzeszów, 1996. S. 157–178.
8. Кришто Д. Русские в Венгрии в эпоху династии Арпадов // Славяноведение. 2001. № 2. С. 22–30.
9. Магнер Г. І. Русько-угорський союз IX ст. у світлі літописів // Український історичний журнал. 1969. № 7. С. 76–84.
10. Москаленко А.Н. Славяно-венгерские отношения в IX в. и древнерусское население Среднего и Верхнего Дона // Проблемы археологии и древней истории угров / Отв. ред. А. П. Смирнов. Москва, 1972. С. 189–197.
11. Пашуто В. Т. Внешняя политика Древней Руси. Москва, 1968.
12. Фонт М. Венгры на Русі в XI–XIII вв. // А се его сребро: Збірник праць на пошану члена-кореспондента НАН України Миколи Федоровича Котляра з нагоди його 70-річчя. Київ, 2002. С. 89–98.
13. Штернберг Я. И. Анастасия Ярославна – королева Венгрии // Вопросы истории. 1984. № 10. С. 180–184.
14. Штернберг Я. И. З історії русько-угорських відносин середини XI ст. // Український історичний журнал. 1983. № 12. С. 84–91.
15. Юрасов М. К. Русско-венгерские отношения в годы киевского княжения Владимира Мономаха // Отечественная история. 2008. № 3. С. 3–18.

Тема 3: Взаємини Угорського королівства з Рюриковичами XII – на початку XIII ст. (4 год.)

План.

1. Військовий аспект русько-угорських відносин XII ст. Як вивчення русько-угорських відносин допомагає розуміти тяглість історичної долі Галичини до початку XX ст.
2. Династія галицьких Ростиславичів та королівство Угорщина XII ст. Матримоніальна політика та дипломатія.
3. Міграційні процеси та міжкультурний діалог русько-угорських відносин.
4. Галицька земля в зовнішньополітичних планах Арпадів наприкінці XII – на початку XIII ст.

Література:

1. Аулих В. В. Прикарпаття, Волинь и Закарпаття в период Киевской Руси и феодальной раздробленности: общая характеристика периода // Археология Прикарпаття, Волини и Закарпаття. Раннеславянский и древнерусские периоды. Київ, 1990. С. 83–86.
2. Бодрухин В. Ольговичі у 20–40-х роках XIII ст. // Сіверянський вісник. 2000. № 4. С. 25–34.
3. Бодрухин В. Українська державність удільної доби (XII–XIV ст.). Луганськ, 2002.
4. Васильевский В. Г. Из истории Византии в XII в. Союз двух империй (1148–1155 гг.) // Славянский сборник. 1877. Т. 2. С. 210–262.
5. Войтович Л. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів в XII–XIII ст. Львів, 1996.
6. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): військово-політична роль, майнові стосунки, міграції, Івано-Франківськ, 2014.
7. Головка О. Б. Східна політика угорського короля Андрія II (перша третина XIII ст.) // Україно-угорські етюди / Відповід. ред. Л.Войтович. Львів, 2010. Вип. 1. С. 120–141.
8. Грушевський М. С. Історія України-Руси : В 10 т., 11 кн. Київ, 1992. Т. 2.
9. Іоаннісян О. М. Про один епізод візантійсько-угорсько-галицьких відносин у другій половині XII ст. // Галич і Галицька земля. Київ ; Галич, 1998. С. 59–66.
10. История Венгрии : В 3 т. / Редколл. Т. М. Исламов и др. Москва, 1971–1972. Т. 1.
11. Котляр М. Галицько-Волинська Русь // Україна крізь віки : В 15 т. Київ, 1998. Т. 5.
12. Котляр М. Дипломатія галицьких і волинських князів XII–XIII ст. // Київська старовина. 2000. № 4. С. 3–15.
13. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. Київ, 1984.
14. Фонт М. Понятие Ruthenia/Ruscia, Galicia, Lodomeria в хронике венгерского хрониста Анонима // Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae. 1997. V. 42. № 3–4. С. 259–269.
15. Харди Ї. Наследници Кијева између краљевске круне и татарског јарма: студила о државно-правном положају Галиче и Галичко-Волинске кнежевине до 1264. године. Нови Сад, 2002.

Тема 4: Галицька й Волинська землі XIII ст. в політиці Угорського королівства (4 год.)

План.

1. Спадщина Романовичів. Угорські королі «Galitiae Lodomeriaeque». Учнівська компетентність: у чому різниця князівства і королівства, різниця інститутів влади?
2. Галицьке королівство та «Золоті булли» Андрія II (1222 і 1231 рр.).
3. Проблема васальної підлеглості Данила Романовича щодо Арпадів у першій половині XIII ст.
4. Впливу Угорщини на коронацію князя Данила (кінець 1253 р.). Королівство Русі.
5. «Протистояння титулів» у взаєминах Арпадів і Романовичів другої половини XIII ст.

Література:

1. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): військово-політична роль, майнові стосунки, міграції, Івано-Франківськ, 2014.
2. Исаевич Я.Д. «Королевство Галиции и Володимирии» и «Королевство Руси» // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования. 1985 год. / Отв. ред. А. П. Новосельцев. Москва, 1986. С. 62–63.
3. Лабунька М. Князь Данило Галицький і коронація угорського короля Бели IV (Чин Officium Stratoris) // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя / Ред. колегія І. Гирич, Я. Грицак, М. Крикун. Київ ; Львів, 2004. Т. 1. С. 554–561.
4. Майоров А. В. Князь, бояре и городская община Галича в правление Мстислава Удалого // Россия и мировая цивилизация. К 70-летию член-корреспондента РАН А. Н. Сахарова / Ред. кол. А. Н. Боханов (и др.). Москва, 2000. С. 74–94.
5. Майоров А. В. Царский титул галицко-волинского князя Романа Мстиславовича и его потомков // Studia slavica et balcanica Petropolitana. 2009. №1/2(5/6). С. 250–262.
6. Павлушкова М. А. К вопросу о классовом характере и значении Золотой буллы венгерского короля Андрея II // Из истории средневековой Европы (X–XVII вв.). Сборник статей / Под ред. С. Д. Сказкина. Москва, 1957. С. 64–86.
7. Паславський І. Коронація Данила Галицького в контексті політичних і церковних відносин XIII століття. Львів, 2003.
8. Семенов В. Ф. Венгеркая Золотая булла 1222 года // Средние века. 1955. Вып. 6. С. 76–96.
9. Харди Ђ., Божанић С. «Краљевство Србије» и «Краљевство Галиције и Волиније» у спольној политици угарског краља Андрије II // Српска краљевства у средњем веку. Зборник радова са међународног научног скупа одржаног од 15. до 17. септембра 2017. године у Краљеву, у част обележавања 800 година од крунисања Стефана Немањића (Првовенчаног) / уредник С. Мишић. Краљево, 2017. С. 85–101.
10. Харди Ђ. Итинерариј Ростислава Михаиловича. Сремска Митровица ; Нови Сад, 2019.

Тема 5: Галицька й Волинська землі у зовнішній політиці династії Анжу (1308–1382 рр.) (4 год.).

План.

1. Володарі королівства Русі – претенденти на угорський престол на початку XIV ст.
2. Галицькі бояри XIV ст. та русько-угорські відносини XIV ст. Хто ці люди для пересічного учня ЗОШ?
3. Спадщина Романовичів поміж королівствами Угорщини і Польщі.
4. Людовік I «*Hungariae, Poloniae, Galitiae, Lodomeriae Rex*». Триєдина монархія, чи угорське домінування. Правління Владислава Опольчика та «волинські походи» династії Анжу.
5. Кревська унія 1385 р. Галицька земля в зовнішній політиці королеви Ядвіги.

Література:

1. Войтович Л. Галицько-Волинські етюди. Біла Церква, 2011.
2. Войтович Л. Ще одна загадка генеалогії Романовичів: Чи існувала королева Марія Львівна // А се его сребро: Збірник праць на пошану члена-кореспондента НАН України Миколи Федоровича Котляра з нагоди його 70-річчя. Київ, 2002. С. 161–164.
3. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): військово-політична роль, майнові стосунки, міграції, Івано-Франківськ, 2014.

4. Волощук М. М. *Dominus noster Bela Galaciae Rex*. Проблема оновлення титулу угорських королів в контексті військових подій рубежу 80–90-рр. XII ст. // *Воєнна історія Галичини та Закарпаття*. Науковий збірник. Матеріали Всеукраїнської військово-історичної конференції. Львів, 15 квітня 2010 р. / [відп. редактори В. В. Карпов, В. І. Горелов, І. В. Мороз]. Львів, 2010. С. 63–66.
5. Волощук М. М. *Problem tytułowego konfliktu monarchów Węgier i Polski o ziemię Halicką w końcu XIV w.* // *Jogailos ir Vytauto laikai. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas Žalgirio mūšio 600-osioms metinėms* / [red. kolegija V. Kamuntavičienė]. Kaunas, 2011. S. 149–156.
6. Грушевський М. С. *Історія України-Руси* : В 10 т., 11 кн. Київ, 1994. Т. 5.
7. Ісаєвич Я. До історії титулатури володарів у Східній Європі // *Княжа доба: історія і культура*. 2008. Вип. 2. С. 3–29.
8. Мазур О. «*Demetrius Detko, provisor seu capitaneus terrae Russiae*» (інститут «старійшини» у політичному житті Галицької землі другої чверті XIV ст.) // *Семінари: Княжі часи*. Львів, 2002. С. 14–23.
9. Однороженко О. *Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада*. Київ, 2011.
10. Русина О. *Україна під татарами і Литвою* // *Україна крізь віки* : В 15 т. Київ, 1998. Т. 6.
11. Срока С. Чи існувала руська дружина угорського короля Карла Роберта на початку XIV ст. // *Княжа доба. Історія і культура*. 2010. Вип. 3. С. 268–277.
12. Федака С. *Галицько-Волинська держава і Закарпаття* // *Король Данило Романович і його місце в українській історії* / Львівський національний університет імені Івана Франка, Львівське відділення інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, Громадський комітет для відзначення 800-літнього ювілею короля Данила. Редколегія Я. Дашкевич та ін. Львів. С. 66–74.

ТЕМИ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1: Міждинастичні взаємини Арпадів та Рюриковичів X–XIII ст. (4 год.).

План.

1. Інструментарій шлюбної політики країн доби Середньовіччя.
2. Перші шлюби в історії русько-угорських відносин X–XI ст. *Quest* учня: наші предки за межами своїх земель: хто вони і що вміли?
3. Династичні двосторонні взаємовідносини XII ст. Особливість статусу київських (волинських), чернігівських та галицьких князів. Вплив родинних на перебіг військово-політичних відносин.
4. Зміни в угорській шлюбній політиці XIII ст. Статистика та динаміка. Генеалогія очима школяра. Спроба відтворення генеалогічного дерева.

Джерела:

1. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М. Ф. Котляра. Київ, 2002.
2. Древняя Русь в свете зарубежных источников. Учебные пособие для студентов вузов / Под ред. Е. А. Мельниковой. Москва, 2003.
3. Ипатьевская летопись // ПСРЛ. Санкт-Петербург, 1908. Т. 2. (репринт: Москва, 1998).
4. Козьма Пражский. Чешская хроника / Вступ. статья и комментарии Г. Санчука. Москва, 1962.
5. Літопис Руський / За ред. Л. Махновця. Київ, 1989.

Література:

1. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліт. Біла Церква, 2006.
2. Волощук М. До питання походження руської дружини угорського короля Володислава I (1077–1095) // Українсько-угорські етюди. Львів, 2019. Вип. 3. С. 107–124
3. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): військово-політична роль, майнові стосунки, міграції, Івано-Франківськ, 2014.
4. Юрасов М. К. Когда Анастасия(?) Ярославна вышла замуж за венгерского королевича Эндре // Мининские чтения. Труды научной конференции. Нижегородский государственный университет им. Н. И. Лобачевского (20–21 октября 2006 г.). Нижний Новгород, 2007. С. 258–267.
5. Юрасов М. К. Последствия женитьбы Калмана Книжника на Евфимии Владимировне для освоения русскими Закарпатья // Древняя Русь. Вопросы медиевистики. 2007. № 3(29). С. 129.
6. Voloshchuk M. Ruthenian-Hungarian matrimonial connections in the context of the Rurik dynasty inter-dynasty policy of the 10th–14th centuries: selected statistical data // Codrul Cosminului. 2018. Vol. XXIV. № 3. S. 7–30.
7. Voloshchuk M. Ruthenian-Polish matrimonial relations in the context of the inter-dynastic policy of the house of Rurik in the 11th–14th centuries: selective statistical data // Codrul Cosminului. 2019. Vol. XXV. № 1. P. 95–126.

Тема 2: Церква в історії угорсько-руських стосунків X–XIV ст. (4 год.)

План.

1. Роль християнства в утвердженні міждинастичних відносин Русі з королівством Угорщина (X – перша половина XI ст.).
2. Вплив папства на зовнішню політику Арпадів щодо Галицької землі. Релігійний аспект військових походів угорських королів (кінець XI – перша половина XIII ст.).
3. Східна Церква королівства Угорщина. Що учень має знати про різницю між католиками і православними.
4. Діяльність католицьких чернечих Орденів на Русі XIII–XIV ст.
5. Конфесійне питання в «галицькій політиці» Карла Роберта та Людовіка I. Учнівська туристична подорож сакральними архітектурними пам'ятками краю.

Джерела:

1. Большакова С. А. Папские послания галицкому князю как исторический источник // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования / Отв. ред. В. Т. Пашуто. Москва, 1976. С. 122–129.
2. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М. Ф. Котляра. Київ, 2002.
3. Ипатьевская летопись // ПСРЛ. Санкт-Петербург, 1908. Т. 2. (репринт: Москва, 1998).
4. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. Львів, 2004

Література:

1. Волощук М. М. Естергомський архієпископ в системі русько-угорських відносин кінця XII – першої третини XIII ст. // Княжа доба: історія і культура. 2010. Вип. 3. С. 104–115.
2. Волощук М. М., Жерноклеєв О. С. Релігійна політика угорців у Галичині в першій чверті XIII ст. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2000. Вип. 3. С. 13–19.
3. Волощук М. Католицькі єпископи з династії Рюриковичів у XII–XIV століттях // Colloquia Russica / [pod red. V. Nagirnego]. – Kraków : Uniwersytet Jagielloński, 2018. Series I. V. 8 : Religions and beliefs of Rus' (9th–16th centuries). Publication from the 8th International Scientific Conference, Lviv, 5th–8th November, 2017. S. 291–302
4. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): військово-політична роль, майнові стосунки, міграції, Івано-Франківськ, 2014.
5. Вуянко М. Топоніміка як джерело вивчення історичної топографії середньовічних монастирів та церков Прикарпаття // Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2005. № 10. С. 32–42.
6. Масан О. М. Данило Романович і рицарсько-чернечі ордени: проблеми взаємовідносин // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнографії. Збірник наукових праць. 2009. Т. 2 (26). С. 137–149.
7. Паславський І. Коронація Данила Галицького в контексті політичних і церковних відносин XIII століття. Львів, 2003.
8. Стасюк А. Є. Місіонерська діяльність Ордену францисканців на Русі (XIII – перша чверть XV ст.) / Автореферат ... кандидата історичних наук. 07.00.02 – всесвітня історія. – Львів, 2016.
9. Томенчук Б. П. Дерев'яне церковне будівництво в Галицькій землі XII–XIII ст.: з історії археологічних досліджень // Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2005. № 10. – С. 7–16.

10. Чорний М. Домініканський орден в українських землях у другій чверті XIII ст. // Наукові зошити історичного факультету Львівського Державного Університету імені Івана Франка. Збірник наукових праць, 1999. Вип. 2. С. 40–43.

**Тема 3: *Gentes* «Молодшої Європи»
в системі русько-угорських стосунків IX–XIV ст. (4 год.).**

План.

1. Хазарський каганат, племена мадярів та руси VIII–X ст.
2. Держави Пястів в русько-угорських відносинах X–XIV ст.
3. Священна Римська та Східна Римська (Візантійська) імперії в системі взаємовідносин Русі та Угорщини IX–XIV ст.
4. Світ номадів у взаємостосунках Угорського королівства із князівствами Русі.
5. Велике князівство Литовське князівство в структурі русько-угорських контактів XIV ст.
6. Учнівська вибірка (сусіди: свої, чужі, інші): як розуміти оточення і контекст русько-угорських взаємин IX–XIV ст.?

Джерела:

1. «Великая хроника» о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. / Вступ. статья Н. И. Щавелевой. Москва, 1987.
2. Галл Аноним. Хроника / Перевод А. М. Поповой. Москва, 1961.
3. Глаш А. Хазаро-аланская летопись. Нальчик, 2003.
4. Заходер Б. Н. Каспийский свод сведений о Восточной Европе. Москва, 1962.
5. Козьма Пражский. Чешская хроника / Вступ. статья и комментарии Г. Э. Санчука. Москва, 1962.
6. Константин Багрянородный. Об управлении империей / Под ред. Г. Г. Литаврина. Москва, 1991.

Література:

1. Волощук М. Галицькі князі та знать у відносинах із Литвою XII–XIV ст. // Український історичний журнал. 2018. № 4. С. 4–19.
2. Волощук М. Єпископ Кракова *Procopius de Russia* (1292/93–1295 pp.). Умовна етнічність та генеалогічна належність // *Monografie Pracowni Badań nad Dziejami Rusi Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego* / [red. D. Dąbrowski, A. Jusupović]. Kraków, 2018. T. 5 : Polska, Ruś i Węgry : X–XIV w. S. 99–129
3. Голубовскій П. Половцы въ Венгрии (Историческій очеркъ). Киевъ, 1889.
4. Мургулия М. П., Шушарин В. П. Половцы, Грузия Русь и Венгрия в XII–XIII вв. / Отв. ред. Г. Г. Литаврин. Москва, 1998.
5. Расовскій Д. Печенѣги, торки и брѣндѣди на Руси и въ Угрии // *Seminarium Kondakovianum*. Prague, 1933. V. 6. С. 1–65.
6. Тимар І. І., Волощук М. М. Образ мадярів-кочівників у польському історіописанні XI–XV століть // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. 2019. Вип. 2 (41). С. 32–45.
7. Voloshchuk M. Ruthenian court of the Rurik dynasty princess in the lands of the Piast dynasty of the 11th century: the attempt of the searching and reconstruction // *Journal of Vasyl' Stefanyk PreCarpathian National University. Series of Social and Human Sciences*. 2019. Vol. 6. № 2. S. 37–48.
8. Voloshchuk M. Ruthenian-Polish matrimonial relations in the context of the inter-dynastic policy of the house of Rurik in the 11th–14th centuries: selective statistical data // *Codrul Cosminului*. 2019. Vol. XXV. № 1. P. 95–126.

Тема 4: Війна і дипломатія в русько-угорських відносинах XI–XIII ст. (4 год.).

План.

1. Озброєння, тактика і стратегія ведення бою угорських і руських військ: порівняльний аспект.
2. Шляхи просування військ. Проблема фінансування та оснащення кампаній королів Угорщини і руських князів. Учнівський логістичний *quest*.
3. Найважливіші битви в історії русько-угорських стосунків XII–XIII ст.
4. Дипломатичний протокол, форми ведення переговорів та укладення договорів між Арпадами та володарями Русі XII–XIII ст. Християнська символіка та священні реліквії.
5. Військова символіка, як один із атрибутів угорсько-руських взаємовідносин.

Джерела:

1. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М. Ф. Котляра. Київ, 2002.
2. Живковић Т., Петровић В., Узелац А. Anonymi Descriptio Europae Orientalis. Анонимов опис Источне Европе / Рец. Ј. Калић, Р. Радић. Београд, 2013.
3. Ипатьевская летопись // ПСРЛ. Санкт-Петербург, 1908. Т. 2. (репринт: Москва, 1998)
4. Купчинський Олег. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. Львів, 2004.
5. Лаврентьевская летопись и Суздальская летопись по академическому списку // ПСРЛ. Москва, 1962. Т. 1.

Література:

1. Волощук М. М. Животворящий Хрест Господа нашего Исуса Христа в історії середньовічного Галича (на маргінесі студій Ельжбети Домбровської та Олександра Майорова) // Галич: збірник наукових праць / [за ред. М. Волощука]. Івано-Франківськ, 2016. Вип. 1. С. 35–67.
2. Волощук М. М. Походы Лайоша Анжуйского против Литвы в польской историографии XIX – начала XXI вв. // *Kryžiaus karų epocha Baltijos regiono tautų istorinėje sąmonėje. Mokslinių straipsnių rinkinys* / [sugarė R. R. Trimonienė, R. Jurgaitis]. Saulės, 2007. S. 303–318.
3. Волощук М. М. Угорські військові кампанії у Галичину на початку XIII ст.: основні цілі та характер перебігу // Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2006. № 571 (Держава та армія). С. 99–104.
4. Головка О. Б. Війна за «галицьку спадщину» (1187–1189) // Княжа доба. Історія і культура. 2010. Вип.3. С. 116–132.
5. Котляр М. Дипломатія галицьких і волинських князів XII–XIII ст. // Київська старовина. 2000. № 4. С. 3–15.
6. Майоров А. Византия, Польша, Венгрия и Галицко-Волынская Русь: откуда происходит крест Мануила собора Парижской Богоматери // Україно-угорські етюди / Відповід. ред. Л. Войтович. Львів, 2010. Вип.1. С. 91–119.
7. Паршин І. Дипломатія Галицько-Волинської держави. Львів, 2018.

Тема 4: Міграції та ідентифікації в русько-угорських відносинах XI–XIV ст. (2 год.).

План.

1. Шляхи проникнення та форми ідентичностей (методологічна вибірка).
2. Русини королівства Угорщина та *Оугре* в землях Рюриковичів.
3. Проблемні окреслення, двояке розуміння. Як розуміти і вивчати їх на уроках історії в ЗОШ?
4. Руська топонімія Угорщини та угорські власні назви на Русі.

Джерела:

1. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М. Ф. Котляра. Київ, 2002.
2. Ипатьевская летопись // ПСРЛ. Санкт-Петербург, 1908. Т. 2. (репринт: Москва, 1998).
3. Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст. / Упор. М. Капраль, наукові редактори Я. Дашкевич, Р. Шуст. Львів, 1998.
4. Розов В. Українські грамоти XIV – перша половина XV ст. Київ, 1928.

Література:

1. Бенедек Ш. Андраш. Сосіди добрі и вшелиякі Русини, gens fidelissima. Ужгород, 2001.
2. Волощук М. М. Галицька ідентичність в XII–XIII вв.: земельний, династический и етніческий аспекти // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*. 2010. № 1 (7). С. 165–178.
3. Волощук М. М. Проблеми та перспективи вивчення середньовічних міграційних рухів (на прикладі руських переселенців у королівстві Угорському XI–XIV ст.) // Величина малих язичних, књижевних, культурних и историјских традицијах. Зборник радова. Са Међународне научне конференције, одержане на Андrevљу од 20-21. априла 2012 године / [за здавача Ивана Живанчевић Секеруш]. Нови Сад, 2012. С. 107–120.
4. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): військово-політична роль, майнові стосунки, міграції, Івано-Франківськ, 2014.
5. Гаджега В. Додатки к исторії русинов и руських церковей в Ужанской жупѣ. Студиѣ исторично-архивнѣ. в Ужгородѣ, 1924.
6. Кобаль Й. Народи сучасної території Закарпаття в епоху Середньовіччя (До питання про автохтонність словян-русин на Закарпатті) // *Acta Hungarica*. 1994. Évf. 3. С. 95–107.
7. Котляр М. Ф. Русь на Дунаї // Український історичний журнал. 1966. № 9. С. 12–22.
8. Кришто Д. Русские в Венгрии в эпоху династии Арпадов (пер. Б. Й. Желицки) // Венгры и их соседи по Центральной Европе в Средние века и Новое время. Памяти Владимира Павловича Шушарина. Сборник статей / Ред. колл. Т. М. Исламов, А. С. Стыкалкин, М. К. Юрасов. Москва, 2004. С. 19–40.

Перелік основних понять і термінів до спецкурсу

«Австрійська спадщина», «спадщина Бабенбергів»	Магдебургія
Аннали	Мадяри
Арпади	«Молодший король»
Ателькуза	Надор
Бан	Німецька, волоська колонізація
Барон	Нунцій
Бійниця	Окциденталізація
Булла	Осадництво
Вал	Палатин
Васалітет, васал, сеньйор	Паннонія
Васально-ленна система	Пеони
Воєвода	«Празький гріш»
«Галицька політика», «галицьке питання»	Римська курія
«Галицька спадщина»	Ромеї
Гвельфи і Гіббеліни	«Sacra Corona»
Городище	Сатрапи
Двірський	Секеї
Диплом	Сервієнти
Дитинець	«Татарське питання»
Домен	Темник
Донжон	«Угорська Русь»
Інвеститура	Улус Джучі
Ішпан	Фарі
Йобагіони королівських міст	Феодальна вотчина
Жебрущі чернечі Ордени	Фортифікація
«Закарпатське питання»	Хартія
«Золота булла»	Хроніка
Книжник	Чингізиди
Комітат	Шипинська земля
Кумани	Ягеллони
Леведія	Янтарний шлях
Легат	
Літопис	

Волощук Мирослав Михайлович

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ СПЕЦКУРСУ
«РУСЬКО-УГОРСЬКІ ВІДНОСИНИ ІХ–ХІV ст.»**

**Для студентів історичних факультетів
спеціальності 014 Середня освіта (історія)**

(лекційні, практичні заняття та самостійна робота)

